

# Artă muzicală

## CENTENAR GLEB CIAICOVSCHI-MEREȘANU: MEMORII

## CENTENARY OF GLEB CIAICOVSCHI-MEREȘANU: MEMORIES

SVETLANA BADRAJAN<sup>1</sup>,

doctor în studiul artelor, profesor universitar interimar,  
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

CZU 78.072.2(478)

Cartea „Memorii” conține o parte din materialele relatate în manuscrisul maestrului Gleb Ciaicovschi-Mereșanu. Chiar dacă este un text cu conținut autobiografic, lucrarea este valoroasă sub aspect documentar, cuprinzând evenimente istorice și culturale din perioada anilor '20-'80 ai sec. XX. De asemenea, sunt menționate personalități ale culturii naționale care au activat în acele timpuri. Memoriile au fost editate cu ocazia centenarului de la nașterea maestrului Gleb Ciaicovschi-Mereșanu – muzicolog, profesor, folclorist, regizor, cercetător, animator al vieții culturale etc.

**Cuvinte-cheie:** Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, „Memorii”, cultură națională, moștenire documentară

The book „Memoirs” contains some of the material found in the manuscript of master Gleb Ciaicovschi-Mereșanu. Even if it is a text with autobiographical content, the work is valuable due to its documentary nature, encompassing historical and cultural events from the 20s to the 80s of the twentieth century. The text also mentions key personalities within the national cultural scene of that time. The „Memoirs” were edited on the occasion of the centenary since the birth of Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, who was a musicologist, teacher, folklorist, director, researcher and animator of the cultural life etc.

**Keywords:** Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, „Memories”, national culture, documentary heritage

### Introducere

Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, personalitate distinctă a culturii naționale, a avut o activitate intensă și plurivalentă: muzicolog, profesor, folclorist, regizor, cercetător, animator al vieții culturale etc. În mai-iunie 2019 s-au împlinit 100 ani de la naștere și 20 ani de la trecerea în neființă a maestrului. Cartea *Memorii* de Gleb Ciaicovschi-Mereșanu (18.12.1918/1.05.1919 – 1999) a fost editată cu ocazia centenarului. Ea are un caracter documentar, relatează în detalii istoria vieții lui Gleb Ciaicovschi-Mereșanu, cuprinzând evenimente istorice și culturale din perioada anilor '20-'80 ai sec. XX. De asemenea, sunt menționate personalități ale culturii naționale care au activat în acele timpuri.

Gleb Ciaicovschi-Mereșanu a început să scrie *Memoriile* în ultimul an de viață. Cu regret, a ajuns până la anul deportării – 1949. În agenda care conține fragmente din *Memoriile* editate, pe prima pagină este indicat cuprinsul integral al lucrării. Sunt delimitate șase capitole. Fiecare capitol are un titlu și preconiza să fie anticipat de un citat în limba latină cu o traducere în română.

Gleb Ciaicovschi-Mereșanu a scris în manuscris doar trei capitole și patru citate, restul nu a reușit. Transcriem în continuare ordinea capitolelor și citatelor:

I. *Taber est suae quisque fortuna (Fiecare este făuritorul propriului său destin):* 1918-1925. Copilăria, părinții și studiile primare.

II. *Labor omnia vincit improbus (Munca sârguincioasă le învinge pe toate):* 1930-1939. Studiile la liceu. Muzica.

III. *Dixi et animam levavi (Am zis și mi-am ușurat sufletul):* 1939-1949. Conservatorul și războiul.

IV. *Per aspera ad astra (Pe căi anevoioase spre stele):* 1949-1956. Exilat în Siberia.

V. 1956-1968 – director artistic al Filarmonicii.

VI. 1968-1998 – profesor la Conservator.

<sup>1</sup> sbadrajan@yahoo.com

În continuare, G. Ciaicovschi-Mereșanu a mai făcut următoarele precizări:

1918-1925 – anii copilăriei, părinții.

1925-1929 – școala primară din Tighina.

1929-1930 – gimnaziul din Bulboaca.

1930-1939 – liceul din Tighina. Muzica.

1939-1940 – Conservatorul Municipal Chișinău.

1941-1942 – Tighina, școala primară, corul catedralei din Tiraspol.

1942-1944 – Școala de Ofițeri din Arad.

1944-1945 – mobilizarea, războiul.

1945-1949 – Conservatorul din Chișinău.

1949-1956 – exilat în Siberia, Spask, Kemerovo.

1956-1967 – director artistic, Filarmonica din Chișinău.

1967-1968 – lucrul la *Enciclopedia*.

1968-1976 – Institutul de Arte din Chișinău, catedra Folclor.

1976-1979 – director artistic la Filarmonică.

1979-1984 – Uniunea Compozitorilor, Conservatorul, catedra Folclor.

1984-1998 – Academia de Muzică, catedra Folclor.

Evenimentele care s-au desfășurat după anul 1949 le-am aflat de la soția profesorului G. Ciaicovschi-Mereșanu, doamna Leocadia Ciaicovschi (născută Hodzevici), acestea fiind înregistrate și redată în carte întocmai după cum au fost relatate.

### **Repere documentare ale cărții**

#### **Capitolul I. *Faber est suae quisque fortunae* (Fiecare este făuritorul propriului său destin): 1918-1925. Copilăria, părinții și studiile primare**

Acest capitol dezvăluie momentele-cheie care au determinat formarea viitorului muzician, contextul tradițional al celor două sate importante din copilăria lui G. Ciaicovschi-Mereșanu: Ermoclia și Mereșeni. Cu mare drag scrie despre cântecul popular: „Pe cântărețul bisericesc Sava Simion l-am cunoscut la sfârșitul anilor treizeci, pe când el își făcea slujba la mănăstirea Noul Neamț din satul Chițcani, județul Tighina. El avea o voce de bariton frumos timbrată cu o emisie sonoră puțin nazală. Pe lângă cântările psaltice pe care le interpreta impecabil, Sava Simion mai cunoștea multe cântece populare. Mai târziu am notat unele dintre ele. Cântecul „Foaie verde și-o alună” [1 p. 45] era de o profundă concepție filosofică ce oglindea un sfârșit de viață umană. Când ascultă melodia cântecului cu frumoasele și bogatele ornamente, ești impresionat nu de moartea omului, de ce a făcut rău sau bun, ci de toate faptele din viața atât de scurtă pe care a avut-o el pe nebuloasa lumii” [2 p. 9].

Autorul ne relatează și despre familia sa, din care au descins ulterior personalități în domeniul artei muzicale, precum Eugen Ciaicovschi, Victor Ciaicovschi: „Mă bucur mult de ceea ce am aflat din scrierile lui Igor: că pe pământul Basarabiei, din familia noastră (Leonid, Eugen și Valentina îmi sunt veri de-ai doilea) au crescut muzicieni talentați, printre care și Victor Ciaicovschi (1931-1981), fiul lui Eugen, ce a ajuns profesor universitar la Academia de Muzică din București (actualmente Universitatea de Muzică)” [2 p. 15]. Amintește aici și despre mătușile sale pe linia mamei, Xenia și Ana Pugacenco, care, după absolvirea liceului *Principesa Dadiani* din Chișinău, au plecat la Kiev, unde au studiat la Colegiul de Muzică și la Conservator: Xenia – la canto, iar Ana – la dirijat coral. Au predat un timp la Conservatorul din Kiev, apoi la Conservatorul din Moscova.

#### **Capitolul II. *Labor omnia vincit improbus* (Munca sânguincioasă le învinge pe toate): 1930-1939. Studiile la liceu. Muzica**

Capitolul conține informații prețioase referitor la sistemul de învățământ muzical din acea perioadă și la profesorii care au activat pe atunci, personalități ale timpului, precum: I. Holban și P. Ștefănuță (limba română), V. Popovici, compozitor și folclorist, care a absolvit Conservatorul din Iași și Conservatorul din Paris (muzică). De asemenea: V. Jacotă (geografie), I. Popa (psihologie și logică), N. Bălănescu (gimnastică), Panteleev, „ce a studiat la Sorbona” (limba latină) ș.a. Obiectul preferat din anii de liceu a fost muzica, după cum menționează însuși maestrul: „Muzica ... mi-a plăcut din clasa întâia. Se făcea o oră

pe săptămână în toate clasele de liceu. Manualele de muzică erau scrise de M. Poslușnicu și G. Breazul. Temele erau grupate pe compartimente: teorie elementară a muzicii, exerciții de solfegii, scurte schițe privind literatura muzicală (genuri, biografii ale compozitorilor etc.), cântece românești, creații din literatura muzicală universală, spre exemplu, corul din simfonia a 9-a de Beethoven. Obligatoriu pentru cei ce aveau capacități muzicale era participarea în corul liceului, care activa de două ori pe săptămână. Cântam după partide vocale. La început fiecare voce solfegia partida sa, apoi cântam cu cuvinte (...). Primul meu profesor de muzică a fost talentatul basarabean Mihail Bârcă (1888-1973), cunoscut compozitor și dirijor” [2 p. 28]. Tot în anii de liceu a fost descoperit talentul de regizor și actor al lui G. Ciaicovschi-Mereșanu. Autorul menționează: „Odată, la liceul nostru a venit un reprezentant de la Radio București cu scopul realizării unui spectacol pe un anumit scenariu cu elevii din liceu și corul nostru. Astfel de spectacole se făceau cu elevi din diferite licee și orașe. Toți pe atunci erau *Străjerii*, o organizație a tineretului studios de la școlile secundare, în fruntea căreia primul străjer era Regele Carol II. Scenariul prevedea înscenarea unui ajutor al străjerilor oferit unui bătrân, adică repararea gardului, curățenia prin curte etc. Eu am fost ales pentru rolul bătrânului” [2 p. 32].

### **Capitolul III. *Dixi et animam levavi* (Am zis și mi-am ușurat sufletul): 1939-1949. Conservatorul și războiul**

Autorul ne oferă în acest capitol un bogat material informațional despre viața muzicală a Chișinăului din acei ani. Maestrul menționează: „La Chișinău existau atunci trei conservatoare: *Unirii*, *Național* și *Municipal*. Cel *Municipal* funcționa din 1936, iar director era Mihail Bârcă. Istoria muzicii o preda V.I. Popovici. În toamna anului 1939, susținând examenele, am fost admis la Conservatorul Municipal. Am urmat cursurile secției Teoria muzicii și compoziție, cât și cursurile secției Artă dramatică, clasa de dicție fiind condusă de A. Nica” [2 p. 35]. La Conservator a cunoscut mulți muzicieni, profesori de la alte specialități, cum ar fi: Lidia Lipcovschi și Maria Zlatov – cântărețe vestite, Mark Pester și Alexandru Pavlov – violoniști, A. Andronache și I. Guz – pianistii cu renume. În decursul anului de studii 1939-1940 a însușit teoria elementară a muzicii, solfegii, armonia, istoria muzicii occidentale, folclorul muzical. A cântat în corul Conservatorului dirijat de Mihail Bârcă.

Pentru ca să-și aprofundeze cunoștințele în domeniul armoniei, a tradus în limba română manualul lui N. Rimski-Korsakov. De asemenea, G. Ciaicovschi-Mereșanu remarcă: „Frecventam concertele academice ale studenților în sala de concrete a Conservatorului Municipal, care se afla în clădirea de pe str. Regina Maria, nr. 51, astăzi Vlaicu Pârcălab, unde este Poșta centrală. Clădirea veche a fost distrusă în timpul războiului. Am urmărit cu un interes deosebit clasa de canto a profesoarei L. Lipcovschi, care monta cu studenții fragmente din diferite opere (...). Examenle de admitere au fost numai sub formă orală la teoria muzicii și solfegii. Comisia de examinare era alcătuită din Ștefan Neaga, Mihail Bârcă, șef catedră Teoria muzicii și compoziție, Veceslav Bulâcirov și Alexandru Iacovlev, profesori la aceeași catedră. Au fost admiși la anul I doar cinci studenți, iar la anul II trei studenți – doi cu studii la Conservatorul din Iași (S. Lobel și N. Leib) și unul (Cârstea) cu studii la Conservatorul din Odesa. La întâi octombrie au început cursurile. Armonia ne preda Mihail Bârcă, solfegii – Alexandru Iacovlev, formele muzicale – Ștefan Neaga, pianul – Serghei Râvlin. Pe lângă aceste obiecte am început să studiez cornul în clasa lui D. Gherșfeld. Am cântat și în corul Conservatorului condus de V. Bulâcirov” [2 p. 36].

Perioada războiului este redată cu multă durere și veridicitate. Studiile la Conservatorul redeschis în 1945 i-au adus noi cunoștințe, prieteni, printre care Alexei Stârcea, Vasile Zagorschi, Leonid Berov, cu care au organizat un cerc de compoziție și l-au numit *STÂBECIAZA* (Stârcea, Berov, Ciaicovschi, Zagorschi). Cel mai important eveniment a fost, poate, întemeierea familiei, în 1947. Maestrul scrie: „La Conservator erau multe fete, dar eu am ales-o pe una – Leocadia Hodzevici (născută la 20 aprilie, 1926). Era din Chișinău, de origine poloneză. Studia la harpă și lucra casieră la Conservator, profesoara ei fiind Clementina Baclanova, care a deschis clasa de harpă în 1946” [2 p. 46].

Aici se întrerupe șirul amintirilor așternute pe hârtie de Gleb Ciaicovschi-Mereșanu. În cartea *Memorii* am redat în continuare amintirile pe care mi le-a dezvăluit Leocadia Ciaicovschi după plecarea în neființă a maestrului. Aflăm despre grozăvia deportării lui G. Ciaicovschi-Mereșanu împreună cu viitorul compozitor Alexei Stârcea. Anii petrecuți în Siberia nu l-au frânt, păstrând demnitatea intelectualului

acumulată prin generații, dar și umorul fin pe care l-a avut dintotdeauna. După reabilitare, în 1957, și revenirea la Chișinău, întreaga viață a lui G. Ciaicovschi-Mereșanu este plină de activități și realizări în domeniul culturii muzicale, pedagogiei, evident și a colectării, cercetării folclorului muzical, care i-a dominat existența, ceea ce s-a materializat în studii, colecții de folclor și numeroase expediții.

### Concluzii

Cartea *Memorii* a lui Gleb Ciaicovschi-Mereșanu poate fi considerată o enciclopedie a vieții sociale și culturale din perioada anilor '20-'80 ai sec. XX, redată prin viziunea maestrului. G. Ciaicovschi-Mereșanu a lăsat o moștenire documentară apreciabilă care include materiale fonogramice cu înregistrări inedite de folclor muzical, descrieri de tradiții și obiceiuri populare, realizate pe întreg teritoriul Republicii Moldova, Bucovinei și în sudul Basarabiei (regiunea Odesa); lucrări teoretice; colecții de folclor; o mare cantitate de emisiuni radio și TV cu subiecte variate de la cele consacrate interpreților de folclor, muzică academică la cele ce tratează genurile muzicale folclorice; cursuri didactice ș.a. A știut să întrevadă talentul multor tineri muzicieni începători, să-i susțină și să-i promoveze, care sunt astăzi personalități de vază în domeniul culturii naționale, printre care amintim: Serghei Lunchevici, Nicolae Sulac, Veronica Garștea, Zinaida Bolboceanu, Victor Botnaru, Nătălița Munteanu ș.a. Gleb Ciaicovschi-Mereșanu este inițiatorul Festivalului muzical *Mărțișor*. A înființat secția *Canto popular* la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (fostul Conservator de Stat din Chișinău), a condus catedra *Folclor* la aceeași instituție din anul deschiderii acesteia (1968) până în 1998.

### Referințe bibliografice

1. CIAICOVSCHI-MEREȘANU, G. *Doine, cântece, jocuri*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1979.
2. CIAICOVSCHI-MEREȘANU, G. (1919-1999). *Memorii*. Ed. îngr. de Svetlana Badrajan. Chișinău: Epigraf, 2019. ISBN: 978-9975-60-318-8.